

NOSTER

Nederlandse Onderzoekschool voor Theologie en Religiewetenschap
Netherlands School for Advanced Studies in Theology and Religion

Nieuwsbrief juni 2011

Inhoudsopgave

1. Mededelingen NOSTER-bureau.....	2
2. Algemene Opleidingsdagen 2011.....	3
3. NOSTER curriculum 2010-2011 en 2011-2012.....	6
4. Themabijeenkomsten.....	10
5. Themagroepen	13
6. Nieuws vanuit de netwerkgroepen	16
7. STAR-reeks.....	17
8. Nieuwe NOSTER-leden	17
9. Oraties, afscheidsredes en promoties	18
10. Samenstelling Bestuur, Begeleidingscommissie Onderwijs en Onderzoek (BCOO) en Instellingsraad.....	18
11. Volgende vergaderdata	19

1. Mededelingen NOSTER-bureau

In onze vorige nieuwsbrief (december 2010) hebben we bericht over de bestuurlijke ontwikkelingen ten aanzien van de toekomst van NOSTER. We konden toen medelen dat alle instellingen het belang van NOSTER als landelijke onderzoeksschool voor theologie en religiewetenschap hebben onderstreept en dat er een nieuw financieringssysteem is ontwikkeld waarbij NOSTER, weliswaar met minder middelen, haar kerntaken doelgericht en efficiënt kan voortzetten. Momenteel zit NOSTER in een overgangsfase naar een nieuwe situatie waarin we met een kleiner bureau en 40% minder te besteden geld onze missie moeten waarmaken om een nieuwe generatie van onderzoekers op te leiden en om een platform en netwerk te creëren waarin theologen en religiewetenschappers van verschillende instellingen elkaar ontmoeten en samenwerken.

In de eerste helft van 2011 is er door het bureau en het bestuur van NOSTER hard gewerkt om de genomen besluiten in te vullen en uit te voeren en toe te werken naar NOSTER-nieuwe stijl.

NOSTER-onderwijs

De belangrijkste veranderingen betreffen de invulling van het NOSTER-onderwijs. Over de nieuwe vormgeving hiervan schrijft Adriaan van Klinken elders in deze nieuwsbrief meer. Binnen de vernieuwde opzet van het onderwijs spelen de PhD seminars een belangrijke rol. We zijn daarom verheugd dat er onlangs een derde seminar van start is gegaan: 'Historical Research in Theology and Religious Studies' o.l.v. prof. Peter Nissen (zie elders in deze nieuwsbrief). In de toekomst beogen we ook seminars op het gebied van systematische theologie, bijbelwetenschappen en godsdienstwetenschappen te kunnen oprichten.

Buitenpromovendi en researchmaster-studenten

Voorts is er beleid ontwikkeld ten aanzien van onderwijs voor buitenpromovendi en van research master studenten. Beiden behoren tot de doelgroep van het NOSTER-onderwijs, maar de tijd dat zij hier kosteloos en onbeperkt gebruik van konden maken is voorbij. Voor buitenpromovendi wordt een vorm van betaald lidmaatschap ingevoerd, waarbij zij tegen betaling van een vast tarief onderwijs kunnen volgen bij de onderzoeksschool, d.w.z. dat ze deel kunnen nemen aan de PhD seminars, de Algemene Opleidingsdagen en cursussen. Voor researchmaster studenten wordt de mogelijkheid geopend om, na registratie bij NOSTER, een deel van hun opleiding te volgen bij de onderzoeksschool. NOSTER zal zich inspannen om (een deel van) haar onderwijsactiviteiten ook toe te spitsen op de specifieke behoeften van deze groepen. Daarnaast spant NOSTER zich in op het lokale aanbod van PhD en researchmaster-onderwijs beter zichtbaar en toegankelijk te maken.

NOSTER-conferentie

Het was een goed gebruik binnen NOSTER om eens in de vier jaar een grote conferentie te organiseren voor alle leden en andere belangstellenden. Omdat de belangstelling voor deze conferenties tanende was en vanwege de bezuinigingen binnen NOSTER, heeft het bestuur besloten dat NOSTER voorlopig afziet van de organisatie van deze grootschalige conferenties. Wel is er budget beschikbaar voor de organisatie van meer kleinschalige bijeenkomsten zoals Masterclasses. Ook staat NOSTER open voor het mede-organiseren van een conferentie in samenwerking met een of meerdere instellingen.

Instellen van NOSTER-prijzen

Een van de mooie zaken waarover het bestuur zich gebogen heeft is het idee om twee jaarlijkse NOSTER-prijzen in te stellen. De ene is een proefschrift-prijs voor junioren, de andere een monografie-prijs voor seniores. De prijzen zijn bedoeld voor het meest vernieuwende, grensverleggende en originele proefschrift c.q. boek op het gebied van de theologie en religiewetenschap dat een substantiële bijdrage levert aan het wetenschappelijke debat.

Toekomst STAR-reeks

NOSTER heeft een eigen publicatierreeks, Studies in Theology and Religion (STAR) die wordt uitgegeven in samenwerking met Brill te Leiden. In deze serie verschijnen met name bundels die voortkomen uit NOSTER-themagroepen en themabijeenkomsten. Daarmee maakt de serie de onderzoeksactiviteiten binnen NOSTER zichtbaar en verspreidt de resultaten daarvan onder het wetenschappelijk publiek. De samenwerking met Brill voorziet de publicaties van een kwaliteitslabel, wat van groot belang is voor een wetenschappelijke onderzoekschool als NOSTER. Er kleven echter ook nadelen aan de serie in zijn huidige vorm, zoals het relatief trage productieproces en de hoge kosten. In overleg met de serieredacteur, prof. Jan Willem van Henten, buigt het bestuur zich daarom momenteel over de vraag in welke vorm de serie dient te worden voortgezet.

Professionalisering Onderzoekaanvragen

Vanaf het jaar 2010 heeft NOSTER zich toegelegd op het professionaliseren van onderzoekaanvragen vanuit de theologie en religiewetenschap. De aanleiding hiervoor is de relatief lage score van theologische en religiewetenschappelijke aanvragen in de steeds competitiever wordende wereld van subsidies voor wetenschappelijk onderzoek. Om hier verandering in aan te brengen is er een commissie opgericht en een parttime medewerker aangesteld voor de professionalisering van onderzoekaanvragen (POA). In eerdere nieuwsbrieven hebt u hierover meer kunnen lezen. Helaas heeft onze POA-medewerker Irene van Renswoude ons onlangs verlaten, vanwege haar benoeming als postdoc-onderzoeker aan het Huygensinstituut (waarmee we haar natuurlijk van harte feliciteren). Naar aanleiding hiervan beraadt de POA-commissie en het bestuur zich op de voortzetting van het project. De POA-taken zullen geïntegreerd worden met de reguliere taken van het NOSTER-bureau. We zijn verheugd dat Irene van Renswoude nog enkele activiteiten zal organiseren, waaronder een voorlichtingsbijeenkomst over Europese subsidies waar u binnenkort meer informatie over ontvangt, en we danken haar voor haar inzet voor NOSTER en de toekomst van het theologisch en religiewetenschappelijk onderzoek.

Anne-Marie Korte, directeur NOSTER

2. Algemene Opleidingsdagen 2011

Enkele verslagen van promovendi

Hade Wouters (RU)

Ondanks de enthousiaste pogingen van mijn collega's Frank en Mijke om mij te overtuigen lid te worden van NOSTER én mee te gaan naar de AOD, had ik dit telkens een beetje op de lange baan geschoven. Mijn onderzoek vond ik al druk genoeg, veel reizen ook, dus 'nog iets extra om te doen' was niet meteen mijn grootste wens. Gelukkig zijn Frank en Mijke volhouders, want NOSTER zien als een extra to-do-element op mijn lijstje, was even kort door de bocht als Paulus een Romeinse spion noemen, om maar even een vergelijking te geven.

Eenmaal de files voorbij, verraste de mooie locatie me. Denken, praten, delen, leren, discussiëren, omringd door bomen en op een mooie locatie... Fijn! En dat zou waar blijken. De sfeer was erg goed, warm, gemoedelijk, toegankelijk ook voor nieuwkomers. De presentaties beginnend onderzoek waren kort, krachtig, interessant en gaven een impuls om mensen later aan te spreken om verder te discussiëren over het onderzoek. In de namiddag werd er, na het promovendiberaad, tijd genomen om dieper in te gaan op gevorderd onderzoek. Daarbij was het interessant om te merken dat de opzet erg goed bleek te werken, waardoor de interessante materie niet enkel gecommuniceerd maar ook echt besproken werd.

Na een gezellig diner, leek het wel erg veel van het goede om nog te gaan nadenken over Bijbel en pseudowetenschap. Dr. Jan Krans echter, onderzoeker met de talenten van een stand up comedian, zorgde dat iedereen op een ontspannen manier betrokken was, zette ons stevig aan het denken en het twijfelen (in mijn geval alleszins) en het avondprogramma vloog voorbij...

Vrijdag was voor mij, als vrij nieuw onderzoeker, een interessante dag. Als onderzoeker moet je je weg vinden in zo veel aspecten die te maken hebben met het onderzoek, en tegelijk ook je focus houden op de inhoud en uitvoering van je project. Even uitgenodigd worden om samen na te denken over 'Track Record' en vervolgens samen werken rond presentatie van onderzoek, was een boeiende afronding van mijn eerste AOD. En daarmee kan ik besluiten dat je bij NOSTER meer energie, ideeën, uitdaging 'krijgt' dan geeft, en dat het dus niet zonder meer over 'nog een extra taak op een lang lijstje' gaat... Ik kijk al uit naar volgend jaar!

Christiaan Ravensbergen (PTbU)

'Je verzorgt al weer geen presentatie...' zei Adriaan van Klinken tegen mij. En achter die vierkante bril keek hij mij vragend en ernstig aan. Ik nam nu voor de tweede keer deel aan de opleidingsdagen van NOSTER. Had ik geen presentatie van mijn promotieonderzoek moeten geven? Ik durfde Adriaan bijna niet aan te kijken en antwoordde wat bedremmeld: 'ja, ik had eigenlijk iets moeten presenteren. Volgend jaar kun je op me rekenen'. Natuurlijk had ik allerlei excuses paraat: ik ben buitenpromovendus, heb een drukke baan, publiceer in de komende maanden na dertien jaar een groot wetenschappelijk werk in de serie *Rijks Geschiedkundige Publicatiën*. Maar ik weet dat dit niet telt. Het proefschrift, daar gaat het om. Deze Adriaan en andere aanwezigen in Soesterberg hebben mij daaraan herinnerd. Gelukkig maar. Ondertussen heb ik genoten van alle wetenschappelijke ijver en enthousiasme om mij heen. Het geheel van de opleidingsdagen geeft een mooi beeld van de state of the art van de theologie en de religiestudies. Als buitenpromovendus vind ik dat interessant, omdat ik op dit terrein minder lees, zie en hoor dan mensen die verbonden zijn aan een universiteit. Ik merk dan dat er weinig historisch onderzoek plaatsvindt. Gelukkig is er op dit punt een goed initiatief genomen (PhD Seminar Historical Research). Wat neem ik mee uit verschillende presentaties en workshops? Een voorbeeld: Lammert Kamphuis gebruikt in zijn presentatie over *civil society* het begrip 'ruimte'. De *civil society* kun je volgens hem zien als de ruimte waar burgers zich vrijwillig organiseren (tussen de markt, de staat en het gezin in). Bij mijn eigen onderzoek naar religiepolitiek in Overijssel en Gelderland aan het begin van de 17e eeuw heb ik mij vervolgens de vraag gesteld: in welke ruimte werd religiepolitiek bedreven? Het antwoord daarop is nog niet zo gemakkelijk te geven. Ik denk verder en volgend jaar zal ik iets presenteren. Dat heb ik Adriaan beloofd.

Frank Willems (RU)

Ook dit jaar waren de AOD weer zeer geslaagd. Op onze oude, vertrouwde locatie Kontakt der Continenten in Soesterberg was alles goed verzorgd: praktische en mooie lokalen, lekker eten en drinken. Alleen die regenpijpen met water die op elke tafel stonden, die waren voor mij in elk geval even wennen.

De presentaties van recent gestart onderzoek gaven een mooie indruk van net gestarte projecten. De kersverse promovendi kregen de kans om hun werk te presenteren en waardevol commentaar mee te nemen van hun publiek. De presentaties die ik heb gezien vond ik interessant, en tegelijkertijd kregen de promovendi mijns inziens ook veel relevante vragen en opmerkingen vanuit het publiek. In het AOD-promovendiberaad hebben sommige promovendi aangegeven dat wat meer tijd voor deze presentaties wat meer gelegenheid zou geven om dieper op de projecten in te gaan: ikzelf vond het juist wel fijn om in een wat kortere tijd een indruk te kunnen krijgen van enkele projecten.

Ook de presentaties van ver gevorderd dissertatie-onderzoek waren interessant. Vooral het commentaar vanuit de uitgenodigde senior bleek daarbij steeds van grote waarde. Hoewel ik vroeger na dit soort presentaties altijd wat angstig werd over of mijn eigen project wel opgewassen zou zijn tegen de kritische commentaren, kreeg ik dit jaar na deze presentaties juist zin om mijn werk ook eens voor te leggen aan een senior. Het is erg leerzaam om je keuzes te moeten verdedigen, en anderzijds kunnen sommige kritiepunten je helpen om bepaalde dingen nog eens te verbeteren. Ook in het promovendiberaad is vooral de seniorrespons genoemd als een waardevol onderdeel van de AOD.

De interactieve lezing over pseudowetenschap (over onderzoeken die bijvoorbeeld hadden 'bewezen' dat Jezus echt had bestaan, of juist dat Jezus niet had bestaan, of dat er nog 'geheime evangeliën' zijn, of dat Jezus misschien gewoon over bevroren water liep) was een welkom interactief avondprogramma, dat enerzijds grappig en interessant was, en anderzijds leidde tot

kritische beschouwingen over het eigen onderzoek. Want: lopen wij als promovendi niet allemaal op bepaalde momenten het risico om min of meer aan pseudo-wetenschap te doen? Deze vraag was ook stof tot discussie in de borrel na afloop van de eerste dag, al ging in mijn geval het gesprek al snel over wat minder wetenschappelijke onderwerpen.

De volgende dag woonden we een plenaire sessie over 'werken aan je Track Record' bij, waarin we leerden dat je eigenlijk maar beter niet zo bewust moet werken aan je Track Record. Uiteindelijk is het toch vooral belangrijk dat je je passie volgt, doet waar je hart ligt, en dat je een goede leermeester hebt. Dat was op zich een hele geruststelling, behalve misschien voor degenen die niet zo'n goede leermeester hebben. Want waar vind je die eigenlijk, in de gouden gids?

Ik volgde daarna de sessie over het publiceren van artikelen, een sessie die me (onder andere) opnieuw deed beseffen dat het schrijven van een abstract toch niet iets is dat je snel-snel nog even moet doen als je artikel klaar is, maar iets waar je goed voor moet gaan zitten omdat het het visitekaartje van je artikel is.

Daarna volgde de lunch en was de AOD alweer voorbij. Voor zover ik weet hebben alle deelnemers ze weer als zeer positief ervaren. De enige kritische tip die vanuit het promovendiberaad naar voren kwam, is dat het volgend jaar leuk en handig zou zijn om een smoelenboek of een ander medium (bijvoorbeeld een prikbord) in te voeren om in één oogopslag te zien wie wie is en met welk onderzoek men bezig is. Dat geeft wat meer mogelijkheden om gericht te netwerken. Want ook de netwerkmogelijkheden van de AOD worden bijzonder gewaardeerd. En ook dit jaar was het niet alleen interessant om inhoudelijk met andere promovendi van gedachten te wisselen, maar het was ook gewoon weer heel gezellig!

Lammert Kamphuis (TUK): Even uit je cel...

Het zou een interessant antropologisch experiment zijn: een stel kluzenaars twee dagen gedwongen bij elkaar plaatsnemen om te observeren hoe zij zich in gezelschap gedragen.

Toen ik me op 14 april richting zalencentrum 'Kontakt der Kontinenten' begaf voor mijn eerste Algemene Opleidingsdagen van NOSTER, verwachtte ik in een dergelijk experiment terecht te komen. De ongeveer 40 aanwezige promovendi hebben er namelijk in alle vrijheid voor gekozen om een groot deel van hun leven door te brengen in het isolement van hun kluzenaarscel, de studeerkamer. En om dan plotseling uit de veiligheid van deze cel gerukt te worden, dat is niet niks. Maar het moet gezegd worden: voor een groep kluzenaars verliep het menselijk contact wel heel natuurlijk. Sterker nog, het waren gezellige studiedagen.

De donderdag was voornamelijk gevuld met presentaties van recent gestart of gevorderd promotieonderzoek. De meeste van deze presentaties werden in kleine zaaltjes gegeven, de Pangea's. Het temperatuurverschil in de Pangea's tussen het begin van de eerste en het einde van de laatste was aanzienlijk. Dit wijst erop dat er, naast alle gezelligheid, ook goed gezweet is deze dag. Na het avondeten trakteerde Jan Krans ons op een interactieve introductie in het veld van de pseudo-wetenschap. Dit was vermakelijk en bracht boeiende discussies op gang over de eigenheid van wetenschap. Misschien kunnen we de conclusie trekken dat pseudo-wetenschap geproduceerd wordt door mensen die te kort in hun kluzenaarscel hebben gezeten.

De dag werd afgesloten in café 'De Wereld'. Ik denk dat ik er goed aan doe hier verder geen verslag van te geven...

De vrijdag begon met een plenaire sessie genaamd 'Werken aan je Track Record'. Degenen die hoopten uitgelegd te krijgen hoe je op een zakelijke manier je carrière moet uitstippelen, kwamen bedrogen uit. Want de algemene boodschap van deze ochtend was: 'volg je hart en wees niet te berekenend'. Meer specifieke tips betroffen het zoeken van een mentor en de aanmoediging op tijd je artikelen in te leveren. Vervolgens kon er in de middag gekozen worden tussen de workshops 'Onderzoeksvoorstel schrijven', 'Artikel publiceren' en 'Presenteren'.

Gevoed met een lunch, goede gesprekken en interessante sessies en gesterkt door het besef dat je niet de enige bent, vertrokken de promovendi in de loop van de middag weer naar hun kluzenaarscellen. We waren het nog niet verleerd: onder de mensen zijn.

Renée Wagenvoorde (RUG): Mijn eerste Algemene Opleidingsdagen...

Lichtelijk gespannen voor mijn eerste onderzoeks-presentatie aan een groter publiek dan alleen mijn promotores, was ik vanuit Groningen afgereisd naar Soesterberg voor mijn eerste AOD. Aangezien ik zelf pas in de derde ronde aan de beurt was, ben ik eerst gaan luisteren bij twee

presentaties die qua thematiek het dichtst aansloten bij mijn eigen onderzoek. Dat bleek alvast een goede keuze te zijn. Een van de prettige bijkomstigheden (of misschien wel het hoofddoel?) van dagen als deze, is om je bewust te worden van het feit dat je niet helemaal alleen op de wereld bent, en dat je zelfs niet de enige bent die zich met deze prachtige thematiek bezig houdt. Gelukkig niet!

Na mijn eigen presentatie, en de bijbehorende kritische vragen, begon voor mij het tweede, ontspannen deel van de AOD. Tijdens de lunch kwamen al de eerste ideeën tot stand voor het oprichten van een netwerkgroep, en de presentaties van gevorderd onderzoek boden nieuwe inzichten voor mijn eigen onderzoek. Persoonlijk vond ik het verschil tussen de donderdag en vrijdag qua inhoud en 'nut' wat groot, maar wellicht valt daar in de BCOO eens over te praten... Wat ik erg intrigerend vond (vooral tijdens het donderdagavondprogramma en tijdens de sociale onderbrekingen), was de enorme diversiteit in achtergronden en intuïties van ons allen. Dat maken deze ontmoetingen nog waardevoller.

Kortom, ik heb veel gehad aan deze AOD. Natuurlijk aan de feedback op mijn presentatie, maar ook minstens zoveel aan de gesprekken en uitwisselingen met de andere aanwezigen en ik heb genoten van het luisteren naar de andere presentaties en de ontspannen sfeer.

Rianne Voogd (PThU)

Het waren mijn eerste opleidingsdagen van NOSTER, dus ik wist niet precies wat ik ervan kon en mocht verwachten, maar ik werd blij verrast. Ik vond het twee inspirerende enthousiasmerende dagen. Het was erg leuk om allerlei nieuwe gezichten te zien en mensen te leren kennen. Ik vond het mooi om te horen welke vragen er bij sommige promovendi leefden, waar anderen vanuit hun ervaring een antwoord op probeerden te geven. Ook het programma zat goed in elkaar, een prettige afwisseling tussen gevoed worden en zelf ook input geven. Twee hoogtepunten voor mij waren het avondprogramma door dr. Jan Krans en de workshop 'hoe publiceer je een artikel' door prof. Bert-Jan Lietaert Peerbolte. Ook had ik -tot slot- de ontmoeting tussen de verschillende onderdelen door niet willen missen.

3. NOSTER curriculum 2010-2011 en 2011-2012

“Tijdens de verbouwing gaat de verkoop gewoon door.” Deze uitspraak is zeker van toepassing op het NOSTER onderwijs. Gedurende het academisch jaar 2010-2011 is er binnen NOSTER (op het bureau, binnen de begeleidingscommissie onderwijs en binnen het bestuur) hard nagedacht over een vernieuwde invulling van het onderwijs binnen de onderzoeksschool. Hiervoor waren verschillende aanleidingen, zoals de oprichting van graduate schools en research masters binnen verschillende instellingen die in NOSTER participeren, de interesse van buitenpromovendi in het NOSTER-onderwijs, en de bezuinigingen binnen NOSTER met de daaraan gerelateerde noodzaak tot meer efficiëntie en een grotere massa. Er is een nieuwe opzet ontwikkeld voor het NOSTER-onderwijs “nieuwe stijl”. Het format bestaat uit verschillende vormen van onderwijs die elkaar aanvullen en welke samen een gevarieerd en inhoudelijk sterk onderwijsaanbod vormen:

1) PhD Seminars

Doorlopende maandelijksse disciplinair georganiseerde werkgroepen onder leiding van NOSTER-seniores waarin het eigen onderzoek van de deelnemers centraal staat.

- Religion, Theology and Gender (prof. Anne-Marie Korte)
- Empirical Research in Religion (prof. Ruard Ganzevoort)
- Historical Research in Theology and Religious Studies (prof. Peter Nissen)
- Mogelijk op te richten seminar: Systematic Studies in Theology.
- Mogelijk op te richten seminar Biblical Studies
- Mogelijk op te richten seminar: PhD Seminar in the Study of Religion

2) Algemene opleidingsdagen

Jaarlijkse tweedaagse conferentie met proefschriftpresentaties en workshops (verplicht voor juniorleden van de school).

- 3) Overzichtscursus 'Engaging Religion: Trends and Perspectives in Religious Studies and Theology'
Jaarlijks aangeboden cursus, met afwisselend een focus op:
  - Religious Texts and Resources (biblical studies; historical research)
  - Religion(s) in the Contemporary World (empirical and systematic research with a contemporary focus)
- 4) Masterclasses met internationale docenten die georganiseerd kunnen worden door senioronderzoekers (bijvoorbeeld in het verband van NOSTER themagroepen of themabijeenkomsten).
- 5) Verdiepingscursussen, ontwikkeld op initiatief van, en in samenwerking met junioronderzoekers (bijvoorbeeld in het verband van netwerkgroepen). NOSTER zal niet langer op eigen initiatief verdiepingscursussen opzetten.

Vanaf het aankomende academisch jaar 2011-2012 zal dit format worden geïmplementeerd. Terwijl dit alles werd uitgedacht, ging in het jaar 2010-2011 het reguliere onderwijs gewoon door. Dit blijkt o.a. uit de verslagen van de Algemene Opleidingsdagen (hierboven) en van de PhD Seminars (hieronder).

Maar liefst zeven promovendi hebben dit jaar hun opleiding bij NOSTER afgerond. Vijf van hen kregen het bijbehorende certificaat uitgereikt tijdens de Algemene Opleidingsdagen: Niek Brunsveld, Wietske de Jong, Ingeborg Lowisch, Anne-Mareike Wetter, Frank Willems. Twee anderen, Pieter Donkers en Ariaan Baan, zullen hun certificaat binnenkort ontvangen. We feliciteren hen van harte, danken hen voor hun inzet voor NOSTER en wensen hen veel succes bij de afronding van hun onderzoek en hun verdere carrière.

Adriaan van Klinken (plv. curriculum coördinator)

Curriculum 2010-2011: verslagen

Multidisciplinary Seminars in Religion, Theology and Gender

Sinds de aanvang van dit studiejaar is de opzet van de multidisciplinaire seminarie reeks door prof. Anne-Marie Korte over onderzoek op de intersecties van religie en gender veranderd ten opzichte van voorgaande jaren. De bijeenkomsten worden nu verdeeld in twee vormen die elkaar om de maand beurtelings afwisselen. Hierbij wordt de ene maand de klassieke vorm aangehouden, waarin het seminarie in het teken staat van het bespreken van het onderzoek en werk van de studenten. De andere maand staat het seminarie in het teken van de bespreking van teksten die een belangrijke rol hebben gespeeld op het vakgebied van de studie van gender en religie. De bespreking van het werk door invloedrijke auteurs wordt geleid door prof. Anne-Marie Korte, of door de auteur zelf in een zogenaamde 'Master class', waarvan de bijeenkomst met prof. Saba Mahmood van afgelopen november een voorbeeld was. Deze seminars vinden plaats onder de titel 'The Challenge of Difference: Gender and Diversity in the Current Study of Religious Discourses and Practices', en staat ook open voor ResMa-studenten van de Universiteit van Utrecht.

Op woensdag 26 januari was het de beurt aan prof. Anne-Marie Korte om ons in het kader van 'The Challenge of Difference' te introduceren in het invloedrijke werk van Melissa Raphael, Linda Woodhead en Judith Butler. In een eerste ronde werd het werk van Melissa Raphael besproken, die een feministisch joods theologisch antwoord biedt op de Holocaust als weerwoord op de bestaande joods theologische reacties op de Holocaust. Kritische reacties werden hierbij door de deelnemers niet geschuwd en richtten zich onder meer op het door Raphael gehanteerde binaire onderscheid tussen de rollen en ervaringen van joodse mannen en vrouwen, de vertheologisering van de Holocaust ervaringen van vrouwen, en haar gebruik van empirisch materiaal. Door de contextualisering van de persoon en het werk van Raphael en de reacties hierop door prof. Anne-Marie Korte werd de betekenis van Raphael's werk voor de deelnemers van het seminarie al veel duidelijker gemaakt.

In de tweede ronde werd het werk van de Britse godsdienst sociologe Linda Woodhead besproken, die met name onderzoek verricht op het snijvlak van gender, religie en secularisering. Woodhead's artikelen werden onder meer bezien in relatie tot het werk van de beroemde

feministische denker Judith Butler. Ook deze artikelen werden kritisch geëvalueerd, met name op het gebied van de positionering binnen het zogenaamde feminisme versus multiculturalisme debat en het narratief van progressieve historische ontwikkeling dat ten grondslag ligt aan enkele van de argumenten in de tekst. Ook hierbij werd door de situering van de persoon en het werk van Woodhead door prof. Anne-Marie Korte de argumentatie van de auteur in een bredere context geplaatst.

Of de besproken teksten al dan niet kunnen bijdragen aan de onderzoeksprojecten van de deelnemers van het seminar, hangt van de thematiek en theoretische insteek van het individuele onderzoek af. Wel heeft prof. Anne-Marie Korte met de introductie van de auteurs en hun werk hiertoe bruikbare handvaten gegeven, die al naar het gelang van hun onderzoek door de deelnemers kunnen worden aangegrepen. Voor mij was vooral het lezen en bespreken van de teksten van Woodhead en Butler alvast een welkome inleiding op de conferentie die ik dezelfde week aan de UvA bijwoonde 'Sexual Nationalisms: Gender, Sexuality, and the Politics of Belonging in the New Europe'. Zelf bevind ik mij nog in de opbouwende fase van onderzoek, en de seminars door prof. Anne-Marie Korte kunnen in mijn geval dan ook goed bijdragen aan het opzetten van en reflecteren op mijn eigen onderzoek.

Nella van den Brandt (Universiteit Gent, België)

Promotieseminar Empirical Research in Religion

Hoe profileer je jezelf als wetenschapper? Hoe ga je om met vragen rond normativiteit en subjectiviteit? Hoe kan je het beste je werk organiseren en plannen? Zulke vragen komen aan de orde tijdens het Promotieseminar 'Empirical Research in Religion'. Onder leiding van prof. Ruard Ganzevoort wordt er tijdens de maandelijkse bijeenkomst aandacht besteed aan een thema dat in overleg met de PhD studenten vastgesteld wordt. Ook is er ruimte voor inbreng van eigen werk, zoals een onderzoeksvoorstel of een conceptartikel, dat door de rest van de aanwezigen besproken wordt. Feedback geven en ontvangen gecombineerd met een praktische en inhoudelijke focus op het doen van onderzoek zorgt ervoor dat dit promotieseminar een waardevolle bijdrage kan leveren aan het promotieproces.

Eleonara Hof (PTbU)

Curriculum 2011-2012

Zoals hierboven al vermeldt, zal het nieuwe format voor het NOSTER-onderwijs vanaf het jaar 2011-2012 worden geïmplementeerd. Binnen dit format wordt de basis gevormd door de PhD seminars. We zijn dan ook verheugd dat, naast de reeds bestaande seminars, onlangs een nieuw seminar van start is gegaan (zie onder). Mochten promovendi op het gebied van bijv. bijbelwetenschappen, systematische theologie of godsdienstwetenschap behoefte hebben aan een seminar op hun onderzoeksterrein, dan vernemen we dat graag.

Voor theologen en religiewetenschappers met een systematische belangstelling is er ook goed nieuws: de cursus 'Theology and Philosophy in Contemporary Contexts: Postcolonial, Postmodern and Postsecular Approaches', welke al eerder op het programma stond, gaat alsnog door, en wel in het najaar van 2011 (zie hieronder).

In het nieuwe academische jaar zal ook de nieuwe basiscursus 'Engaging Religion: Trends and Perspectives in Religious Studies and Theology' voor het eerst worden gegeven. Deze cursus zal zich afwisselend richten op (A) 'Religious Texts and Resources' en op (B) 'Religion(s) in the Contemporary World'. In 2011-2012 wordt er gestart met A, welke zich met name richt op literaire en historische benaderingen. Zodra er meer informatie beschikbaar is over de data en coördinatie van deze cursus zal dit bekend worden gemaakt op de website www.noster.org > training > modules.

Adriaan van Klinken (phv. curriculum coördinator)

Launch of the PhD seminar Historical Research in Theology and Religious Studies

NOSTER is pleased to announce the start of a third PhD seminar: Historical Research in Theology and Religious Studies. The seminar will be under the capable and inspiring leadership of Professor Peter Nissen from Radboud University Nijmegen.

The new historical seminar comes in addition to the existing interdisciplinary seminar on religion and gender, and the seminar on empirical research in religion. The seminars are a crucial part of the NOSTER training program for PhD and research master students in theology and religious studies. They provide students an opportunity to discuss their own research and the work of others, to discuss recent trends and critical issues in the field of studies, and to introduce and practice the various skills required for academic research.

The PhD seminar Historical Research in Theology and Religious Studies aims at NOSTER junior members, other PhD students (including external PhD candidates) and research master students (in the 2^{ed} year of their studies) conducting historical research in the field of theology and religious studies. The seminar is intended as a forum where participants can present and discuss their own research.

The monthly meetings will alternately focus on

- 1) The reading and discussion of recent key publications in the field of historical research in theology and religious studies (church and dogma history, history of religion, history of spirituality, etcetera).
- 2) The presentation and discussion of the participants' research.
- 3) The discussing and practice of various skills needed for academic research (such as writing research proposals, formulating the research question, defending the PhD thesis, publishing the results of the research, etcetera).

The first meeting will be on 17th June 2011, 10-13 hour. From September, the seminar will meet on a monthly basis (10 times a year). The place of meeting is Utrecht.

In principle, the language of the seminars is Dutch. The language may shift to English when non-Dutch speaking students are interested to join the seminar.

For further information and registration, please contact the NOSTER office, noster@uu.nl.

Theology and Philosophy in Contemporary Contexts: Postcolonial, Postmodern and Postsecular Approaches (5 ECTS)

Deze verdiepingscursus was al voorbereid voor het jaar 2010-2011 maar ging helaas niet door wegens een gebrek aan belangstelling. Inmiddels hebben meerdere geïnteresseerden zich gemeld en is besloten om de cursus alsnog door te laten gaan, in het najaar van 2011. De cursus staat onder leiding van Dr. Stephan van Erp (Radboud Universiteit) en Dr. Lucien van Liere (Universiteit Utrecht).

De data staan op dit moment nog niet vast, omdat er nog wordt overlegd met een mogelijke prominente gastspreker. Zodra er meer info bekend is, zal dit worden vermeldt op de website www.noster.org > training > modules.

Course description

Although for a long time, religion seemed to have vanished from the stages of intellectual modern Western society, since a few decades philosophers show a renewed interest into religion and religious thinking. Religion-related topics became embedded into philosophical discourses, especially in those discourses that developed a sharp critical focus towards the core themes of modernity (Lyotard, Derrida). These thinkers linked their reflections on religion and theology to postmodern discourses. From here, two other developments took place. First, the atrocity of 9/11 urged philosophers to take religion serious within their reflections on society (Zizek, Badiou, Eagleton). Second, the renewed attention of postmodern thinking and the interest of political philosophers into religion and theology encouraged theologians to reply to these developments and integrate philosophical insights into their analyses of religion in modern Western society (Ward, Milbank, Keller). Core theological issues like Christology and eschatology are challenged by philosophical and political analyses of current 'secular' society.

This NOSTER-course studies these new frameworks in which religion, politics and secular society are contesting each other, creating insights into the contemporary context. We will read three key publications that represent the current critical debate, focusing on shifting perspectives on religion and/in society and its impact on theological discourses.

4. Themabijeenkomsten

NOSTER Themabijeenkomst: 'Genderstudies in Theology and Religion: a success-story?'

27-28 januari 2011, Groningen

Op 27 en 28 januari vond de expertmeeting *Genderstudies in Theology and Religion: a success story??* plaats. Deze meeting werd gehouden in de Faculteit der Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen en werd georganiseerd door dr. Mathilde van Dijk en dr. Anne-Claire Mulder (PThU).

Het doel van deze meeting was het in kaart brengen van de wijze waarop 'gender' en 'genderstudies' mainstream waren geworden in de verschillende theologische en godsdienstwetenschappelijke disciplines. Om dit doel te bereiken waren sprekers (v/m) uit binnen- en buitenland uitgenodigd om te reflecteren op deze vraag vanuit hun discipline. Het idee daarachter was dat door de interdisciplinaire én internationale vergelijking een beter inzicht zou kunnen worden verkregen zowel in het succes van genderstudies en de belemmeringen die dit succes in de weg (hebben ge-)staan als in de mogelijkheden voor versterking en uitbreiding van het succes. In de aanloop naar de conferentie werd een intergenerationeel aspect aan het programma toegevoegd doordat junior onderzoeksters gevraagd werd een eerste vraag aan de sprekers van hun discipline te stellen.

Hieronder volgt een korte bespreking van enkele bijdragen aan deze conferentie.

Athalya Brenner beschreef hoe er dertig jaar geleden nauwelijks een boek te vinden was op het gebied van genderstudies bijbelwetenschappen, terwijl er nu bijvoorbeeld twee commentaarreeksen vanuit zijn gepland. Maar dit succes vertaalt zich nog niet in banen of invloed. Enerzijds omdat seminaries traditionele bolwerken blijven, anderzijds omdat wereldwijd de institutionele inbedding van bijbelstudies verandert.

Jorunn øKlund, Nieuw testamentica uit Oslo, deelde deze analyse van de situatie. Zij benadrukte daarnaast het belang van het opmaken van de balans en het terugkijken naar het verleden. Dan zie je verbanden die op het moment zelf niet zichtbaar waren, waaronder verbanden met vrouwen uit andere historische perioden.

Anne Marie Korte weet de tanende invloed van genderstudies theologie in Nederland – na een hoopvol begin – eveneens aan de veranderde context en inbedding van de studie van religie. Daarnaast wees ze ook op een zekere sleetsheid in het theoretisch framework van genderstudies theologie. Anderzijds vertoonden de interdisciplinaire onderzoeksprojecten van het Nederlandse Dwarsverband vrouwenstudies theologie volgens haar vruchtbare strategieën zien waarmee huidige uitdagingen kunnen worden aangepakt.

Ruard Ganzevoort vroeg zich af waar (de) mannen en mannelijkheid zijn in genderstudies praktische theologie. De historische band tussen genderstudies – of queerstudies – en bevrijdingstheologie heeft er toe geleid dat denken over gender verbonden is met (vrouwen-)strijd van minderheden, wat (heteroseksuele) mannen niet lijkt aan te gaan. De uitdaging zal daarom zijn ook mannen uit te dagen de betekenis van hun (heteroseksuele) mannelijkheid voor hun theologie te doordenken.

Dit thema kwam terug in het paper van Ursula King. Zij sprak van de gender-critical turn in religious studies, liet zien dat die wending ook mannen en mannelijkheid raakt en schilderde de uitdagingen waar religies en godsdienstwetenschappen de komende decennia voor staan, waaronder de veranderingen die op gang gebracht zullen worden door de wereldwijde toetreding van vrouwen tot onderwijs en religie; een thema dat ook door Volker Kuester, Hoogleraar Crossculturele Theologie aan de PThU, werd aangeroerd.

De meeting was geslaagd. Doordat het relatief kleine aantal deelnemers (m/v) alle twee de dagen aanwezig was, ontstond er een intensieve uitwisseling waarbij tijdens de opeenvolgende discussies kon worden voortgebouwd op eerdere gedachteswisselingen. De bijdrage van de junior onderzoeksters vervulde daarbij een stimulerende werking.

Meerdere sprekers benadrukten dat er vanuit historisch oogpunt gezien in 35 jaar veel is veranderd en bereikt. Een aantal gaf aan dat juist de vraag om terug te kijken naar het begin hen

bewust had gemaakt van de weg die reeds was afgelegd evenals van de noodzaak om deze weg te boekstaven, omdat die geschiedenis anders makkelijk in de vergetelheid verdwijnt.

Daarnaast werd – naast de hierboven al genoemde successen – gememoreerd dat ‘gender’ als begrip en benadering van godsdienstige fenomenen is opgenomen in de nieuwe (herziene) uitgave van de *Encyclopedia of Religion* kan tot zo’n succes worden gerekend. Ook de uitgave van de Bijbelvertaling *Bibel in gerechter Sprache* kan tot de successen worden gerekend. Duidelijk werd dat het succes van een project soms bewerkt was door het doorzettingsvermogen van een individuele onderzoekster, dan weer het resultaat was van een uitgever of redacteur die een studie wilde publiceren, dan wel samenhang met de status van een discipline in de academische wereld.

Bovendien werd aangegeven dat de doorwerking – en dus het succes – van genderstudies niet alleen afgemeten moest worden aan deze zichtbare projecten, maar dat ook de doorwerking van genderstudies in onderwijs en onderzoek binnen de verschillende disciplines moest worden meegenomen.

Minstens zo interessant waren de genoemde belemmeringen die het succes van genderstudies in de weg hebben gestaan en/of staan. Opvallend was het terugkerende motief dat dit succes mede bepaald wordt door de status van een discipline binnen de theologie – lagere status, meer speelruimte voor genderstudies – dan wel met institutionele inbedding van theologie of religiewetenschappen. Opname in een brede faculteit geesteswetenschappen levert aan de ene kant mogelijkheden op voor interdisciplinaire samenwerking op het terrein van genderstudies. Aan de andere kant kan het ook een belemmering betekenen voor de ontplooiing van het vak als zodanig, en daarmee dus ook voor genderstudies in die discipline.

De balans opmakend ontstond een genuanceerd beeld van het succes van genderstudies in theologie en religiewetenschappen. Er is veel bereikt in 35 jaar én er liggen nog veel mogelijkheden voor een verdieping en verbreding van de integratie van genderstudies in de theologische en godsdienstwetenschappelijke disciplines.

Publicatie van de papers in een internationaal tijdschrift wordt op dit moment onderzocht.

Mathilde van Dijk (RUG) & Anne-Claire Mulder (PThU)

NOSTER Themabijeenkomst: ‘The Root Causes of Terrorism: A Religious Studies Perspective’

18-19 mei, Leiden

Op 18 en 19 mei werd aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit van Leiden een conferentie georganiseerd onder de titel *The Root Causes of Terrorism: A Religious Studies Perspective*. De Leidse verantwoordelijke voor organisatie van de conferentie was dr. Rico Sneller. Keynote speakers waren prof.dr. Bassam Tibi, dr. Nitzan Lebivic, prof.dr. Reuven Firestone en dr. Christoph Baumgartner. De conferentie was onderverdeeld in vier subgroepen: religions and non-violence, violence and sacrifice, violence and apocalypticism and religious wars. In iedere subgroep werden papers gepresenteerd. Een aparte sessie werd georganiseerd voor junioren waarbij werd gekeken in hoeverre het onderwerp van de conferentie kon bijdragen aan het promotieonderzoek van de participanten. Aan de conferentie namen ongeveer zestig wetenschappers deel. De resultaten van de conferentie zullen in 2012 worden gepubliceerd.

Lucien van Liere (UU)

NOSTER Themabijeenkomst: ‘Liminality revisited’

26 mei 2011, Utrecht

In een coöperatie van NOSTER, het Instituut voor Liturgische en Rituele Studies en de Protestantse Theologische Universiteit waren er op donderdag 26 mei een Master class voor promovendi en een seminar voor senioronderzoekers over *liminality*. Uit Zuid Afrika waren de praktisch theologen prof. Cilliers (Stellenbosch) en prof. Wepener (Pretoria) te gast, met wie de PThU een lange traditie van samenwerking heeft.

De arena van geloofspraktijken (practices of Faith) wordt gekenmerkt door enerzijds transformatie, transgressie, transculturaliteit, grensoverschrijdingen, flux, flow, netwerken, en anderzijds door het regionale, locale, gefixeerde, een terugkeer naar *the old time religion* (Latijnse mis, strikt gereformeerde liturgie, etc.) - kortom door drempels en liminaliteit.

Prof. Marcel Barnard stelde voor de notie liminaliteit na Van Gennep en Turner te herijken aan de hand van onder andere Manuel Castells' notities over de *information age*. Johan Cilliers ging in op de theologische aspecten van de notie, vooral aan de hand van ruimte en tijd. Cas Wepener herijkte de notie voor de Zuid Afrikaanse situatie en vond die vooral bruikbaar voor de achterliggende recente periode in het land, maar stelde voor nu ook 'beyond liminality' te denken. Tijdens de Master class in de morgen spitste de discussie zich vooral toe op de verhouding van theologische en geesteswetenschappelijke benaderingen. Hoe vroeg in de research kunnen theologische noties worden ingezet?

Marcel Barnard (PTbU)

Aankondiging NOSTER themabijeenkomst: 'Religions and their Despisers: Criticism and Vilification of Religions and Believers'

4-5 November 2011, Soesterberg

International Autumn Conference of the Dutch Association for the Academic Study of Religion and NOSTER

Kontakt der Kontinenten, Soesterberg (The Netherlands)

Criticisms and attacks (both verbal and iconic) directed against religion, religious groups and their core symbols are inextricably part of the history of all religions. Verbal and iconic attacks may include a wide range of utterances, varying from 'mild' forms of criticism to polemic, insult (sometimes perceived as 'blasphemy' and 'dishonoring') and cursing. They may originate from insiders (believers, e.g. in the shape of prophecy or calls for reform) as well as from outsiders (people who do not adhere to the religion under attack, e.g. criticisms directed against particular religious beliefs, traditions etc.). In recent times, 'outsider' verbal and iconic criticism of religion has attracted much attention in the public debate. The Muhammad cartoons, films like *Submission* and *Fitna*, or the public burning of the Koran may serve as examples. The same holds true for the reactions of believers to forms of criticism and vilification of their religious beliefs, traditions, symbols, etc.

The conference addresses the topic of public criticism and vilification of religions and believers' reactions to them in a broad sense. This includes artistic or scholarly expressions and religious-critical or outright polemical statements as well as the vilification and destruction of religious symbols, sacred texts etc. in contexts that are related to violence and inequality of power (e.g. prisons).

Keynote speakers:

Prof. S. Brent Rodríguez Plate, Hamilton College, Clinton (NY)

Prof. Anne-Marie Korte, University of Utrecht

Dr. Sipco Vellenga, University of Amsterdam

For queries concerning the conference, please contact the Secretary of Dutch Association or the Academic Study of Religion: prof. Kocku von Stuckrad c.k.m.von.stuckrad@rug.nl)

Conference fee

- €155 (this includes accommodation, meals, coffee and tea).
- NGG senior members: €135.
- NGG junior members: €105.
- NOSTER-members receive a discount of €25 on the conference fee (for two days' participation).

It is also possible to participate only one day, in which case the conference fee is €50. One-day participation of NOSTER-members is free (but €25 has to be paid for meals and coffee and tea).

Conveners/organizing committee: dr. Christoph Baumgartner (Utrecht University), dr. Jacqueline Borsje (University of Amsterdam), and prof. Gerard Wieggers (University of Amsterdam).

5. Themagroepen

Geweld in het Nieuwe Testament

Stand van zaken van de themagroep

De groep heeft in 2010 gewerkt aan de revisie van de papers voor de conferentie over geweld in Stellenbosch (2008), die in 2009 in *Hervormde Theologische Studies* verschenen zijn. De papers zijn bewerkt en in het Engels vertaald en zullen samen met een selectie van bijdragen van Zuid-Afrikaanse collega's gepubliceerd worden in de bundel 'Coping with Violence in the New Testament' (redactie Pieter DeVilliers en Jan Willem van Henten, te verschijnen in de STAR-serie). Tevens werd een tweede conferentie voorbereid over macht in het Nieuwe Testament die in Stellenbosch plaatsvond, van 16-18 januari.

Verslag van de conferentie in Stellenbosch, 16-18 januari 2011

Na de geslaagde conferentie over 'Geweld in het Nieuwe Testament' (Stellenbosch 2008, lezingen gepubliceerd in HTS 64.4; een boek met de Engelstalige versie verschijnt binnenkort in de STAR-reeks) heeft de NOSTER-themagroep meegewerkt aan een vervolgconferentie over 'Macht in het Nieuwe Testament'.

Deze werd van 16-18 januari 2011 gehouden, opnieuw te Stellenbosch. Behalve door prof. Jan-Willem van Henten (UvA), prof. Rob van Houwelingen (TUK) en prof. Wim Weren (UvT) was Nederland ditmaal ook vertegenwoordigd door prof. Annette Merz (UU) en prof. Jan van der Watt (RU), terwijl Mark Grundeken (KUL) het Vlaamse element inbracht. Hun lezingen zullen, evenals die van de Zuid-Afrikaanse deelnemers, gepubliceerd worden in HTS 68.1.

Een derde conferentie is al in voorbereiding. Het thema daarvan is nog niet definitief vastgesteld, de plaats van samenkomst wel: waar kun je tijdens de januarimaand beter vertoeven dan in Stellenbosch, als de Afrikaanse zomerzon uitbundig schijnt?

Rob van Houwelingen (TUK)

Geestelijke Verzorging

Op 28 maart jl. werd de themagroep 'Geestelijke Verzorging' door het NOSTER bestuur als subsidiabel erkend. Doel van de themagroep is de integratie te bevorderen van aan geestelijke verzorging verbonden theologisch en religiewetenschappelijk onderzoek. Daarmee wordt onderzoek bedoeld naar de zorg voor religie, levensovertuiging en zingeving in het publieke domein, waaronder in het bijzonder de gezondheidszorg, justitie en defensie. De diverse opleidingen tot geestelijk verzorger en de breed beschikbare expertise bieden uitstekende mogelijkheden tot een noodzakelijke kwaliteitsslag in onderzoek waarin met gestaafde inzichten op relevante ontwikkelingen in het publieke domein wordt geanticipeerd. Samenwerking op specifieke terreinen biedt hiervoor een uitstekende mogelijkheid. Beoogd is een expertise meeting te organiseren waarin mogelijkheden voor een gezamenlijk onderzoeksprogramma worden verkend. Op termijn wordt gestreefd naar het ontwikkelen van een leerboek geestelijke verzorging. Trekker van de themagroep is prof. Hans Schilderman (Radboud Universiteit).

Hans Schilderman (RU)

Constructing Theories on Spirituality

De themagroep 'Constructing Theories on Spirituality' heeft begin dit jaar een deel van de lezingen, die gehouden zijn tijdens de expert meeting in 2009, gepubliceerd: Elisabeth Hense & Frans Maas (ed.), *Towards a Theory of Spirituality*, Leuven: Peeters 2011. Op dit moment bereidt de themagroep onder leiding van Elisabeth Hense, Frans Jaspers en Peter Nissen haar volgende expert meeting voor: 'Present day spiritualities in confessional, popular, professional and aesthetic

contexts: contrasts or overlap?' De meeting vindt plaats op de campus van de Radboud Universiteit Nijmegen op 23 - 24 juni 2011 en is uitverkocht.

Elisabeth Hense (RU)

Evangelical Theology in Transition

Op dinsdag 24 mei is de themagroep 'Evangelical Theology in Transition' weer bijeengekomen om de artikelenbundel te bespreken. Alle artikelen waren geschreven en door een of meer van de anderen becommentarieerd. De reacties waren positief, zij het met voorstellen tot verbetering. Er is een opzet gemaakt voor de Inleiding op de bundel en een tijdpad uitgezet voor het redactionele werk. We hopen de bundel aan het eind van deze zomer bij de uitgever aan te kunnen bieden.

Eveline van Staalduine-Sulman (VU)

Film en Religie

Verslag bijeenkomst 25 januari 2011

Op 25 januari j.l. vond de tweede bijeenkomst plaats van de themagroep 'Religie en film'. Tijdens deze bijeenkomst werd echter besloten de naam te veranderen in 'Film en religie'.

Dat had te maken met het besluit een website op te zetten onder de titel 'Moving Visions' met als subtitel 'Dutch Research Group on Film and Religion'. De statische pagina's zullen een Nederlandse en een Engelse versie krijgen, de andere zullen meestal in het Engels worden opgesteld. Op de website moet een lijst van deelnemers komen, evenementen worden aangekondigd, een literatuurlijst komen met daarin korte aanduidingen van de inhoud van de boeken en artikelen, links naar belangrijke tijdschriften en andere groepen, zoals de Duitse Forschungsgruppe 'Film und Theologie',¹ maar ook Engelse, zoals de leden van de St Deiniol's Colloquia,² en misschien Amerikaanse groepen, zoals de 'Religion, Film and Visual Culture Group' van de American Academy of Religion (AAR).³ Johan Roeland heeft toegezegd om deze website op te zetten in samenwerking met Joël Friso. Joël Friso zal daarna als webmaster optreden.

Daarna ging het gesprek over THE SOCIAL NETWORK (David Fincher, 2010), de film die we van tevoren zouden zien.

Vervolgens ging het gesprek over de benaderingen en methoden die ten aanzien van de film gehanteerd worden. Heidi de Mare, die deze keer voor het eerst aanwezig was, kwam met het voorstel ook de cinematografisch-visuele benadering toe te voegen aan de drie lijnen die in de vorige vergadering waren uitgezet.⁴

Daarna spraken we over het hoofdstuk 'De hand van God op het witte scherm: Religie in populaire films' in Ruard Ganzevoorts boek 'De hand van God en andere verhalen: Over veelkleurige vroomheid en botsende beelden' (Zoetermeer: Meinema 2006). Over het algemeen is er veel waardering voor het hoofdstuk. Zowel de indeling, ontleend aan Ricoeur, in prefiguratie, configuratie en refiguratie als de drie grote thema's, de confrontatie met het numineuze, de oorsprong en het lijden inclusief de passie werden door de aanwezigen als een goede benadering gezien. Wel werd gewaarschuwd tegen de gewoonte van theologen in hun analyse van films te snel naar grote thema's te grijpen. Er werd hier herinnerd aan de analyses waarin maar al te vaak in de hoofdfiguur een 'Christus' wordt herkend. Belangrijk is dat zij beginnen met de harde feiten, de sociale achtergrond, de (visuele) techniek en de chronologie in de film.

Verder verdienen de volgende vragen de aandacht:

- Waarom nemen we deze film?
- Wat voor betekenis geeft deze film in deze tijd?
- Wat doen films?

---

¹ Zie hun website: <http://www-theol.uni-graz.at/film/>.

² Eric S. Christianson, Peter Francis en William R. Telford (red.), *Cinéma Divinité: Religion, Theology and the Bible in Film*, Londen: SCM Press, p. xii-xiii.

³ Zie hun website: http://rsnonline.org/index.php?option=com_content&view=article&id=419&Itemid=497.

⁴ Een voorbeeld van deze benadering geeft het boek van Bruce Block (2008), *The Visual Story: Creating the Visual Structure of Film, TV and Digital Media*, Burlington MA: Focal Press, tweede druk.

Bij de laatste vraag kun je haast werken met de methodiek van een Bijbelse theologie. Je kunt het thematisch doen, historisch en in de vorm van 'reader response'.

Omdat Jonneke Bekkenkamp helaas wegens ziekte niet aanwezig kon zijn, hebben we de bespreking van haar artikel uitgesteld. Ook Heidi de Mare is bezig met de film WIT en wil graag meepraten, nadat ze er in april een artikel over geschreven heeft.

Verder wordt gesproken over een congres in 2014. Al sinds de jaren '90 organiseert de Duitse Forschungsgruppe 'Film und Theologie' jaarlijks een driedaags congres met films, lezingen en discussies.⁵ Vaak wordt er ook een filmmaker voor een bezoek uitgenodigd. De laatste keer in Graz was dat Michael Haneke. Opvallend genoeg was het eerste congres van deze groep destijds in Driebergen. Zij hebben Freek Bakker, die lid is van deze groep, gevraagd of het mogelijk zou zijn om weer een keer in Nederland bijeen te komen en er dan een gecombineerd congres met de Engelse film-en-theologiegroep van te maken. De voertaal zal dan Engels zijn en de Nederlanders zullen het thema mogen bepalen. Freek Bakker komt op de volgende bijeenkomst met een verder uitgewerkt voorstel.

Voor de volgende vergadering willen DES HOMMES ET DES DIEUX (Xavier Beauvois, 2010) gezien hebben en daarover een gesprek voeren.

De vergadering is op 14 maart a.s. om 14.00 uur in Tilburg. Maaïke de Haardt zal onze gastvrouw zijn.

Verslag bijeenkomst 14 maart 2011

We begonnen deze bijeenkomst in Tilburg met een gesprek over de film DES HOMMES ET DES DIEUX (Xavier Beauvois 2010). Het bleek dat de deelnemers nogal verschillende dingen in de film gezien hadden. Een van de oorzaken was dat ieder van de aanwezigen de film benaderden van ieders eigen discipline. Maar juist dat is precies waarom deze onderzoeksgroep zo waardevol is. De integriteit waarmee het proces van de beslissing van de monniken om te blijven in beeld was gebracht had de meeste indruk gemaakt. Een van de deelnemers wees op het belang van de *framing* in de film. De film wekt sterk de indruk een neutrale positie in te nemen, maar dat is de vraag. Desondanks zijn de meeste aanwezigen van mening dat de film nogal open is en geen duidelijke richting heeft. En dat wordt gewaardeerd.

Johan Roeland vertelt dat hij binnenkort de website *Moving Visions* de lucht in zal brengen. Hij zal hierbij worden geholpen door Joël Friso, die om die reden lid van onze themagroep is geworden, en door Frank Bosman. De website *Poptheology* (poptheology.com) dient als voorbeeld. Het is de bedoeling om korte artikelen van 600-1200 woorden met een meer beschouwende inslag te plaatsen, geen filmrecensies. Daar zijn andere websites voor.

Freek Bakker geeft naar aanleiding van Greg Detweilers artikel 'Seeing and Believing' een inleiding over Bruce Block's boek 'The Visual Story' (Burlington MA: Focal Press, tweede druk 2008). Naar aanleiding daarvan ontstaat er een levendige discussie over de verbeelding van het transcendente. 'Is dat altijd het transcendente?', wordt er gevraagd. Daarna gaat het gesprek over wat een icoon is in de film. Het blijkt nog niet zo eenvoudig om dat te definiëren. Een van de definities is dat een icoon een beeld of een sequentie is die niet slechts verwijst naar transcendentie, maar het present stelt. Hiertegen komt direct bezwaar.

Er wordt voorgesteld om het congres te wijden aan het aspect van het beeld in de film, juist omdat daar onder 'filmtheologen' dikwijls minder aandacht voor is. Vaak is er meer aandacht voor de film als tekst. Film zelfs wel tekst genoemd. Op dit moment is daar in deze tak van wetenschap nog weinig aandacht voor.

Op de volgende vergadering komt BLACK SWAN (Darren Aronofsky, 2010) aan de orde. Aan de deelnemers wordt gevraagd om van tevoren 5 regels in te sturen met commentaar op de film vanuit de eigen discipline. Bovendien zal Joël Friso op *You Tube* kijken naar reacties op deze film en daarvan verslag doen. Verder zal Heidi de Mare een inleiding geven over haar benadering van films. Daarin zal het opnieuw gaan over het beeld. Opnieuw zal daarin aandacht geschonken worden aan de verbeelding van het transcendente.

De datum van de volgende vergadering moet nog worden vastgesteld. Het is wel zeker dat die zal plaatsvinden in juni.

Freek Bakker (UU)

---

⁵ Zie hun website: <http://www-theol.uni-graz.at/film/>.

Religious stories we live by: Narrative approaches in theology and religious studies

De themagroep bestaat uit de auteurs van de gelijknamige bundel over narratieve benaderingen in theologie en godsdienstwetenschap, gebaseerd op een eerder door NOSTER georganiseerde eendaagse conferentie. Het werk van de themagroep mondt uit in een gezamenlijk boek.

Ruard Ganzevoort (VU)

6. Nieuws vanuit de netwerkgroepen

Netwerkgroep Bijbelwetenschappen

De voorjaarsbijeenkomst werd gehouden op 22 februari 2011. Tijdens deze bijeenkomst bracht ieder van ons in hoe het ging met haar onderzoek of onderzoeksvoorstel.

Een aantal van onze groep is voornemens in november haar onderzoek te presenteren tijdens de SBL-meeting in San Francisco. De netwerkgroepbijeenkomst is dan een mooie gelegenheid om praktische afspraken te maken!

Anne-Mareike Wetter (UU) legde ons twee teksten voor, waarvan de een het theoretische kader van een deel van haar onderzoek beschreef en de ander de uitwerking van deze theorie op één van de door haar onderzochte teksten beschreef. Een mooie gelegenheid om echt in de keuken van het onderzoek van een van ons te kijken.

Anne-Marie Bos (UU) legde ons een hoofdstuk voor van haar onderzoek. Omdat het einde van haar onderzoek in zicht komt en wij al eerder hoofdstukken mochten bespreken, hebben we de verschillende fases in haar werk mogen zien. Wij kijken uit naar de verdediging van haar proefschrift.

De bijeenkomst was zoals altijd weer bijzonder vruchtbaar en leerzaam.

De meermaals uitgestelde conferentie van de themagroep Bijbelwetenschappen is helaas helemaal van de baan. Enkele junioren hadden hier al veel tijd ingestoken en waren teleurgesteld dat hun inzet buiten hun schuld niet tot een conferentie geleid had.

Alle promovendi Bijbelwetenschappen en verwante onderzoeksgebieden zijn van harte welkom deel te nemen aan de bijeenkomsten, twee keer per jaar, doorgaans in Utrecht.

De datum voor de volgende bijeenkomst in het najaar zal via datumprikker.nl worden afgesproken. Vanwege de huidige samenstelling van enkel vrouwelijke promovendi merken wij op dat naast vrouwelijke ook mannelijke promovendi van harte welkom zijn!

Voor meer informatie over de netwerkgroep kunt u contact opnemen met mij: Miranda.VroonvanVugt@uvt.nl.

Miranda Vroon-van Vugt (UvT)

Netwerkgroep Nieuwe Spiritualiteit

Vanaf september 2010 is er een NOSTER netwerkgroep 'Nieuwe spiritualiteit', waarin promovendi (en momenteel ook een ResMa-student) met onderzoeksvragen op dit gebied met elkaar van gedachten wisselen over relevante literatuur. Inmiddels zijn er vijf bijeenkomsten geweest waarin we werk – en commentaren op het werk – van Paul Heelas, Colin Campbell, en Christopher Partridge bespraken. De laatste keer zijn we teruggegaan naar een belangrijke bron voor een aantal auteurs op het gebied van nieuwe spiritualiteit, Max Weber, en zijn ideeën over *the disenchantment of the world*. De groep bestaat op dit moment uit vijf leden. Drie van hen gaan in september in Budapest een bijdrage leveren aan de conferentie van de European Association for the Study of Religions (EASR) 'New Movements in Religion: Theories and Trends'. De netwerkgroep komt ongeveer eens per twee maanden bij elkaar. Andere promovendi en Research masters die belangstelling hebben voor deze netwerkgroep kunnen contact opnemen met Joantine Berghuijs, jberghuijs@uu.nl.

Joantine Berghuijs (UU)

7. STAR-reeks

Deel 15: Orthodoxy, Liberalism, and Adaptation,

geregideerd door Bob Becking (UU) is nu in produktie bij de uitgever, Brill. Dit boek bevat de bijdragen aan het afsluitende congres van het internationale samenwerkingsproject 'Orthodoxy and Adaptation as Conflicting Religious Identities' van NOSTER en de Katholieke Universiteit Leuven. Aan deze bijdragen zijn een in- en uitleiding toegevoegd. In het afsluitende hoofdstuk gaat Bob Becking in op de drie voornaamste conclusies die hij uit de bundel trekt:

(1) Orthodoxy is not to be seen as the authentic original form of a given religion, but as an idealised original form that should be seen as a construction in reaction to changes in time.

(2) Over the ages, liberalism – despite its laudable strife for adaptation – has been less successful than generally assumed.

(3) Of great importance for the survival of religion seems to be a clear definition of the boundaries of religiously informed practices and ethics. Their recognisability and authenticity shall – when combined with a due lack of obtrusion – be of great influence for the ongoing acceptance of religion(s) in the public domain.

Deel 16: Coping with Violence in the New Testament,

geregideerd door Pieter DeVilliers (Bloemfontein) en Jan Willem van Henten (UvA). Aan dit deel wordt door de redactie-assistant nu de laatste hand gelegd en het gaat binnenkort naar Brill. Het vloeit voort uit de NOSTER-themagroep over *geweld in het Nieuwe Testament*, die samen met Belgische en Zuid-Afrikaanse collega's twee colloquia organiseerde in Stellenbosch. De bundel bevat naast een inleiding over religie, geweld en Bijbel artikelen over verschillende aspecten van geweld in de verschillende nieuwtestamentische geschriften en een uitgebreide afsluitende hermeneutische bijdrage die ook aandacht vraagt voor de vraag hoe wij nu met gewelddadige passages in het Nieuwe Testament om kunnen gaan.

De delen van STAR kunnen door NOSTER-leden met korting aangeschaft worden (zie daarvoor de instructies op de webpage van STAR: <http://www.noster.org/STAR.html>).

Jan Willem van Henten (UvA)

8. Nieuwe NOSTER-leden

Seniorleden

dr. R. Brouwer (PThU)

Pastoral Profession in Transition

dr. C. Jedan (RUG)

Cultures of Consolation

prof.dr. L.J. Koffeman (PThU)

Protestant Church Polity in Changing Context

dr. L.M. van Liere (UU)

Profiles of Religion in Times of Violent Conflict

Juniorleden

drs. L.H.L. Kamphuis (TUK)

Civil Society: Playground or Pitfall for Churches?

drs. J.B. Voogd (PThU)

In search of the holy kiss. The significance of the holy kiss in early Christianity in relation to other early Christian rituals

drs. R.A. Wagenvoerde (RUG)
Religion and Good Citizenship

drs. F. Ziel (PThU)
Secularization in today's philosophical and theological discourse

9. Oraties, afscheidsredes en promoties

Oratie

Prof.dr. Marcel Poorthuis (UvT) op 6 april 2011
Titel rede: 'Dialogo tussen de godsdiensten: toekomst of verleden tijd?'

Afscheidscolleges

Dr. J.J.C. Maas (UvT) op 19 april 2011
Titel: 'Geloven in de ontmoeting. Over godsdienstige vorming en de katholieke traditie'.

Prof.dr. W.J.C. Weren (UvT) op 27 mei 2011
Titel: 'Uit stof en as. Bijbelse beelden van Gods relatie met de doden'.

Prof.dr. H. Tieleman (UU) op 31 mei 2011
Symposium: 'Religie als theater: *homo religiosus, homo ludens*'.

Prof.dr. F.A.J.P. Maas (RU) op 23-24 juni 2011
Symposium: 'Present day spiritualities in confessional, popular, professional and aesthetic contexts: contrasts or overlap?'

Promoties

Guus Timmerman (UvT) op 13 april 2011
Titel proefschrift: 'Gezien de ander: Eerbied voor autonomie en authenticiteit in het pastoraat'.
Promotoren: prof.dr. Frans Vosman, prof.dr. Andries Baart en prof.dr. Jozef Wissink.

Annika den Dikken (UU) op 10 juni 2011
Titel proefschrift: 'Body Enhancement. Body Images, Vulnerability and Moral Responsibility'.
Promotoren: prof.dr. A.J.A.C.M. Korte en prof.dr. M. Düwell.

Henk-Jan Prosman (UU) op 4 juli 2011
Titel proefschrift: 'The Postmodern Condition and the Meaning of Secularity. A Study on the Religious Dynamics of Postmodernity'.
Promotoren: prof.dr. D.M. Grube en prof.dr. P.H.A.I. Jonkers.

10. Samenstelling Bestuur, Begeleidingscommissie Onderwijs en Onderzoek (BCOO) en Instellingsraad

Bestuur

Prof.dr. P.J.A. Nissen (RU), voorzitter
Prof.dr. R.R. Ganzevoort (VU)
Prof.dr. M.A.C. de Haardt (RU/UvT)
Prof.dr. A.F. de Jong (LEI)
Prof.dr. A.L. Molendijk (RUG)
Prof.dr. H. Noordegraaf (PThU)
Vacature Prof.dr. W.J.C. Weren (UvT)
Drs. N. Brunsveld (junior-zetel, UU)

Adviserend lid: prof.dr. A.J.A.C.M. Korte (directeur NOSTER, UU)
Ambtelijk secretaris: dr. Ch. van der Leest (bestuurssecretaris NOSTER, UU)

Begeleidingscommissie Onderwijs en Onderzoek (BCOO)

Vanuit het onderwijs

Prof.dr. L.J. van den Brom (PThU)
Prof.dr. G. Kwakkel (TUK)
Prof.dr. L.J. Lietaert Peerbolte (VU)
Dr. A. Nugteren (UvT)
Prof.dr. J.B.A.M. Schilderman (RU)
Vacature Prof.dr. F.J.S. Wijsen (RU)

Vanuit het onderzoek

Prof.dr. P.H.A.I. Jonkers (UvT)
Prof.dr. W. Janse (VU)

Juniorleden

A.M. Wetter MA (UU)
Drs. F. Willems (RU)

Instellingsraad (IR)

Prof.dr. M. Sarot (UU), voorzitter
Prof.dr. H. Alma (UvH)
Prof.dr. A.J. Beck (ETF, Leuven)
Prof.dr. H.L. Beck (UvT/Department of Culture Studies)
Prof.dr. A.J. Denaux (UvT/FKT)
Prof.dr. G.C. den Hertog (TUA)
Prof.dr. G.H. Immink (PThU)
Prof.dr. W. Janse (VU)
Prof.dr. G.H. van Kooten (RUG)
Prof.dr. M. te Velde (TUK)
Prof.dr. F.J.S. Wijsen (RU)
Prof.dr. A.F. de Jong (LEI)

11. Volgende vergaderdata

2011

20 juni: Gezamenlijke vergadering Bestuur en Instellingsraad van 15–17 uur
6 oktober: BCOO-vergadering van 17.300–20.00 uur
14 november: Bestuursvergadering van 10.00–12.30 uur